

ȘERBAN DANIELA

ORA DE LIMBA ROMÂNĂ - ATELIER AL MINTII ȘI AL SUFLETULUI

STRATEGII DIDACTICE
UTILIZATE ÎN DEZVOLTAREA APTITUDINILOR DE
CUNOAȘTERE ȘI ÎNȚELEGERE

Editura Sfântul Ierarh Nicolae

2010

ISBN 978-606-8129-41-9

Lucrare publicată în Sala de Lectură a Editurii Sfântul Ierarh Nicolae,
la adresa <http://lectura.bibliotecadigitala.ro>

CUPRINS:

ARGUMENT

CAP I: PARTICULARITĂȚILE LIMBAJULUI, MEMORIEI, GÂNDIRII ȘI CREATIVITĂȚII LA VÂRSTA ȘCOLARĂ MICĂ

1.1. Limbajul

1.1.1. Treptele dezvoltării limbajului

1.1.2. Volumul și aspectul vocabularului

1.2. Memoria

1.3. Gândirea și creativitatea

CAP II: STRATEGII DIDACTICE UTILIZATE PENTRU ÎNȚELEGEREA ȘI INTERPRETAREA TEXTELOR LITERARE

2.1. Metode clasice și moderne utilizate pentru înțelegerea textelor literare

2.1.1. Lectura explicativă

2.1.2. Jocul didactic

2.1.3. Exercițiul

2.1.4. Povestirea

2.1.5. Studiu de caz

2.1.6. Proiectul

2.1.7. Intrebările reciproce

2.1.8. Eseul

2.2. Modalități de aplicare a metodelor didactice

2.2.1. Citirea unui text

2.2.2. Caracteristicile personajului literar

2.2.3. Textul descriptiv

2.3. Dificultăți întâmpinate în efortul de apropiere a textelor literare în înțelegerea școlarului

CAP III: CLASIFICAREA TEXTELOR LITERARE DIN CICLUL PRIMAR

3.1. Potențialul textelor literare

3.2. Exploatarea textelor literare

CONCLUZII

ANEXE

ARGUMENT

Motto: *“Cânta măi frate române, pe graiul și limba ta
Și lasă cele streine ei de a și le cânta,
Cântă să înțelegi și însuși și câți la tine ascult
Cinstește-ți ca fiecare limba și neamu-ți mai mult!”*

Anton Pann

Trăind într-o lume bulversată de neliniști generale și personale, de incertitudini și nonvalori care încearcă să acapareze conștiințele. Singura cale spre adevăr, spre salvare, rămâne educația, autoeducația (în viziune largă și ca finalitate) ca factor de stabilitate, de abilitate ca persoană și personalitate, ca mod de viață și afirmare.

Și ca de atâtea ori, cel mai afectat în asemenea situații este tânărul, pruncul care, desprins din brațele mamei, tinde spre cunoașterea cu propriile simțuri, cu propria-i minte. Copilul de astăzi se vede nevoit să răzbată prin noianul de “ispite” facile și aflate mereu la îndemână, de informații abundente pe care adesea nu știe să le selecteze, să le prelucreze, să le înțeleagă.

Fără a încerca să minimalizez rolul informațional pozitiv al televiziunii, radioului, presei, cred că tânărul trebuie să aibă mai întâi

impactul cu textul literar, cu valorile perene ale literaturii de bună calitate. Acestea sunt, neîndoielnic, izvorul celor mai adânci modele existențialiste și suportul pe care se pot fonda viitorii beneficiari avizați cu informație de orice fel.

Dar ca sufletul copilului să ajungă să vibreze la acordurile “întâiului poem al unui popor” (Blaga) el trebuie să fie inițiat, îndrumat și ajutat să ajungă să înțeleagă ceea ce e dincolo de cuvinte, să fie în stare să se transpună. Iar acest rol de “dirijor din umbră” îi revine dascălului.

M-am întristat adeseori în ultimii ani când am sesizat că bibliotecile școlare, sunt din ce în ce mai goale, că elevii noștrii “se uită pe sine” în fața televizorului discutând din ce în ce mai mult de greve și de manele, decât de Nică a lui Creangă, când am constatat că vocabularul lor și așa destul de sărac – s-a minimalizat la termeni specifici emisiunilor de știri, când am constatat creațiile lor personale, compunerile, au devenit scurte relatări de fapte, fără tresăriri de sensibilitate – care cu siguranță există în sufletele lor – că-l citesc din ce în ce mai puțin (și mai puțini) pe Creangă, Eminescu, Sadoveanu, Caragiale, Alecsandri.

Lucrarea de față se vrea o prezentare a încercării unui dascăl de a reface legătura copil-carte, un studiu perfectibil a celor mai eficiente căi (metodice) de a aduce textul literar mai aproape de sufletul tinerilor, de a face din lectură o necesitate, o pasiune, un mod de explorare a lumii interioare și exterioare, a vieții. Personalități marcante ale culturii românești au scris și publicat un număr destul de mare de lucrări care să ajute educatorul în acest sens.

Lucrarea mea se dorește a fi o valorificare a tuturor elementelor teoretice în practica la catedră, o adaptare a acestora la noile manuale alternative aflate în circulație în ultimii ani, o analiză directă, cu exemple concrete pe textele existente, precedată de o statistică a genurilor și speciilor literare.

În accepțiunea dicționarului “demers metodic” înseamnă intervenție acută după un plan sistematic (cuprinzând tehnici, mijloace, condiții) cu scopul de a obține un rezultat – în cazul nostru atingerea obiectivelor studiului limbii și literaturii române în ciclul primar:

- dezvoltarea competențelor de comunicare orală și scrisă – familiarizarea copiilor cu texte literare și nonliterare
- structurarea unui ansamblu de atitudini și motivații care să încurajeze și să sprijine studiul limbii și literaturii române.

Sper ca rezultatele cercetării mele să fie un punct de plecare pentru alte cadre didactice în încercarea de a pune în practică spusele lui Ienăchiță Văcărescu

*“...Las vouă moștenire:
Creșterea limbii românești
Și-a patriei cinstire”.*

CAPITOLUL I

PARTICULARITĂȚILE LIMBAJULUI, MEMORIEI, GÂNDIRII ȘI CREATIVITĂȚII LA VÂRSTA ȘCOLARĂ MICĂ

Intrarea în școlaritate marchează începutul celei de-a treia subperioade a copilăriei, ce se va întinde pe patru ani, până în pragul pubertății, respectiv adolescenței și care se caracterizează prin particularități specifice.

1.1. LIMBAJUL

Odată cu dezvoltarea fizică și mentală, cuvântul devine învelișul material al noțiunilor abstracte, cel care poartă informația. Dar de aici și până la formarea capacității de a vorbi “conștient” se intercalează o serie de factori fiziologici, ereditari și de mediu:

- a) Structura creierului și a organelor vorbirii
- b) Curiozitatea specifică a copilului
- c) Receptivitatea față de influențele sociale
- d) Capacitatea de imitație
- e) Prilejul exersării vorbirii

Analizând acești factori se observă că la formarea și dezvoltarea limbajului copilului concură atât zestrea ereditară și cea fiziologică cât (aș spune, mai ales) condițiile prielnice (sau dimpotrivă) de exersare a actului vorbirii.

Multe din problemele pe care le întâmpină școlarul în exprimarea orală și scrisă își au rădăcinile în lipsa sau în deficiențele cu care și-a format deprinderea de a vorbi și invers, cei care au “beneficiat” de condiții optime de însușire și exersare a limbajului, manifestă în timpul școlarității o mai mare receptivitate și ușurință în învățarea și folosirea limbii. De aici și discrepanțele care apar între copiii care au frecventat grădinița și cei care nu, mai ales în cadrul familiilor cu un nivel de cultură sub medie.

1.1.1.Treptele dezvoltării limbajului

Treptele dezvoltării limbajului sunt:

- Etapa procesului receptiv (audierea)
- Etapa procesului productiv (emisie)

În cadrul primei etape se remarcă două procese diferite: percepția sonoră și înțelegerea, desprinderea semnificației. Dacă primul depinde în primul rând de sănătatea anatomo-fiziologică a copilului, cel de-al doilea se referă la capacitatea mentală a acestuia dar și la modul cum este stimulată înțelegerea mesajului prin exercițiu (aici intervine rolul educatorului).

Cea de-a doua etapă necesită, de asemenea, un perseverent și continuu exercițiu, cu diverse scopuri: de pronunțare, de corectare a pronunției cu accent pe claritatea, exactitatea și acuratețea acesteia. Bineînțeles toate aceste intervenții corectoare și de progres trebuie să fie precedate de un control acustic riguros.

1.1.2.Volumul și aspectul vocabularului

La vârsta de 6 ani copilul cunoaște un număr estimativ de cuvinte. Vorbirea se caracterizează prin multe repetiții, întreruperi,

ezițări, uneori chiar lipsa de logică și se bazează pe folosirea unor suporturi (obiecte sau imagini). Trebuie făcută și diferența între acest număr total de cuvinte și numărul real al cuvintelor din *vocabularul activ*, aproximativ 1500-1600 cuvinte diferite, cele pe care copilul le folosește frecvent și conștient. Restul formează vocabularul pasiv adică acele cuvinte pe care subiectul le cunoaște fără a le utiliza în vorbirea curentă.

La sfârșitul clasei a IV-a volumul vocabularului ajunge până la 4000-4500 cuvinte, ceea ce înseamnă aproape o dublare. Dar nu aspectul cantitativ contează cel mai mult, ci această balanță ce trebuie să încline spre vocabularul activ, spre lexicul activ-productiv, scop realizabil prin EXERCITIUL DE LIMBĂ. Demersul (realizabil) cadrului didactic trebuie să urmărească combaterea sărăciei vocabularului, căruia trebuie să-i găsească cauzele (fie sărăcia cunoștințelor, fie nesiguranța) și dezvoltarea reală a vocabularului prin constituirea semnificației cuvintelor. Aceasta este o sarcină de durată, pentru că acumulările devin evidente doar în timp. Mersul acestora se prezintă sub forma: EVOLUȚIE – SALT – SUCCES. Dezvoltarea limbajului este însă suma acestor impulsuri externe și a străduinței personale a elevului (motivația).

1.2. MEMORIA

Memoria poate fi definită ca reprezentând un proces psihic de stocare-destocare a informației, de acumulare și utilizare a experienței cognitive. În condiții normale memoria este prea puțin legată de

particularități ale ereditării, ea fiind în esență, o funcție complexă ce se formează în legătură și odată cu întreg sistemul psihic, va reflecta caracteristicile acestuia și va depinde de condiții ale exercițiului, organizării și motivației.

Caracteristicile memoriei:

- “La același număr de repetiții mai bine se rețin povestirile decât frazele izolate” (Levitan)
- “Lecturile alternate cu recitări sunt de 2-3 ori mai productive sub raportul garantării reproducerilor, decât lecturile efectuate numai în gând” (Woodworth)
- “Se rețin mai bine evenimentele intens trăite afectiv, comparativ cu cele indiferente” (Rapaport)

Am selectat aceste observații pertinente asupra memoriei, conținute în definiția acestui termen din “Dicționarul de psihologie” pentru a evidenția ideea că această latură a personalității copilului este de asemenea educabilă în sens ameliorativ și de progres. Școala, ca principal mediu educațional, asigură elevului cadrul, mijloacele și exercițiul de exersare a memoriei, posibilitatea folosirii acesteia pentru însușirea cunoștințelor.

Fiecare din frazele citate reflectă o caracteristică a memoriei sau metode de îmbunătățire, de performanțe ale acesteia:

- ✓ memoria este educabilă prin exercițiu, dar necesită și un stimul psihic, interior – *motivația* – care să-i asigure suportul
- ✓ depinde de materialul de reținut, iar textele literare fiind cu preponderență povestiri bine încheiate, care se adresează atât minții cât și sufletului, sunt privilegiate în acest sens

- ✓ memorarea este facilitată de citirea cu voce tare, deci lecturarea textelor, în mod repetat, la orele de literatură română asigură receptarea adecvată a acestora, elementele esențiale reținându-se cu ușurință
- ✓ cu cât conținutul lecturilor este mai apropiat de interesele, trăirile și experiența copilului, cu atât ele se vor păstra mai intens și un timp mai îndelungat în memoria acestuia.

1.3. GÂNDIREA ȘI CREATIVITATEA

Gândirea este o interacțiune optimă, generatoare de nou, dintre aptitudini și atitudini. Corelând aceasta cu observația că între 7-12 ani gândirea se află în stadiul operațiilor concrete (Piaget) caracterizându-se prin funcționarea operațiilor, interiorizarea reprezentărilor și schemelor, dar prin globalitatea percepției lucrurilor, raționamentul progresiv cauză-efect, condiție-consecință, deducție limitată, învățătorul se află în situația de a prelua și dezvolta un “material” modelabil, gata de a asimila și a prelucra în mod personal, cunoștințele, care așteaptă “gata de start” la “porțile luminii”.

Gândirea – memoria – limbajul – creativitatea cunoscute la stadiul de dezvoltare specific copilului de 7-11 ani, sunt bazele psihologice pe care se va face construcția educativ-pedagogică.

Ținând cont de caracteristicile fiecăreia din cele patru laturi analizate mai sus, am desprins câteva observații de care am ținut cont în predarea limbii și literaturii române:

- Faptele de limbă trebuie să fie prezentate la un nivel **accesibil** elevilor, să facă apel la cunoștințele acestora, să se lege de aspecte din viața cotidiană, cunoscută lor.
- **Exersarea** prin **exercitiu** a vorbirii și scrisului să fie continuă și gradată din punct de vedere al dificultății.
- **Corecția** să fie **stimulatoare**, încurajându-se auto-corectarea; elevul să ajungă prin efort propriu la rezultatul dorit.
- **Învățătorul** să facă mai întâi apel la **valoarea afectiv-educativă** a textului literar pentru a-l apropia de sufletul copilului și abia apoi să treacă la interpretarea lui.
- **Implicarea** elevilor în descifrarea și interpretarea textelor să fie reală, să aibă suportul și acceptul cadrului didactic.
- Educatorul **să încurajeze opiniile proprii** pentru a stimula dezvoltarea creativității artistice, fără a face însă rabat de la legile specifice funcționării corecte a limbii în general, a literaturii în special.
- Prin modul în care face analiza unui text literar învățătorul **să propună** un model, dar **să nu-l impună**, dacă elevul are tendința de “a vedea” în maniera personală imaginea artistică.
- Periodic să existe un control al nivelului la care se află dezvoltarea capacității de exprimare a copilului și stadiul cunoașterii instrumentelor de receptare și interpretare literară (volumul vocabularului activ, capacitatea de memorare, cursivitatea și corectitudinea citirii și exprimării, puterea de a surprinde și înțelege esențialul dintr-o lectură). Această măsurare se impune datorită specificului acumulărilor în domeniul

limbajului (evoluție-salt-progres) și trebuie făcută discret pentru a nu descuraja pe cei care, dintr-un anumit motiv sau altul, nu vor face față pe deplin testului.

Toate acestea, cumulate cu crearea unei ambiante propice studiului literaturii și cu existența motivației interioare, duc la obținerea unor rezultate bune, la apropierea copilului de cultură. Menționez doar că efortul cadrului didactic poate fi sprijinit sau bruscat de mediul socio-familial în care se dezvoltă copiii, personal întâmpinând dificultăți în această privință. Am menționat la începutul lucrării că elevii pe care i-am avut proveneau în cele mai multe cazuri din familii unde lectura nu era încurajată, biblioteca personală era săracă sau chiar inexistentă, timpul pentru lectură foarte limitat, lucru acesta făcându-mi mai dificilă sarcina.

CAPITOLUL II

STRATEGII DIDACTICE UTILIZATE PENTRU ÎNȚELEGEREA ȘI INTERPRETAREA TEXTELOR LITERARE

2.1. METODE CLASICE ȘI MODERNE PENTRU ÎNȚELEGEREA ȘI INTERPRETAREA TEXTELOR LITERARE

Pentru realizarea dezideratelor învățământului modern importantă nu este doar utilizarea unor metode “noi”, ci și utilizarea în

manieră modernă a metodelor clasice. Relevantă nu este metoda ca atare, ci concepția, spiritul (tradițional sau modern) în care este utilizată aceasta. Modernizarea metodelor de învățământ depinde și de îmbinarea lor cu strategiile de provocare și dirijare a efortului intelectual al elevilor.

METODE CLASICE

Metodele clasice utilizate pentru înțelegerea și interpretarea textelor literare sunt:

- Lectura explicativă
- Jocul didactic
- Jocul de rol (dramatizarea)
- Exercițiul (sau exercițiul-joc)
- Povestirea
- Conversația euristică

2.1.1. Lectura explicativă

Componentele lecturii explicative sunt:

- Citirea integrală – asigură o privire de ansamblu asupra textului
- Împărțirea textului în unități logice
- Citirea fragmentelor, identificarea cuvintelor și expresiilor noi, explicarea lor, utilizarea în contexte diferite

În urma experienței dobândite la catedră și în acord cu unele orientări noi în predarea-însușirii limbii și literaturii române, propun desprinderea, explicarea și utilizarea creativă a cuvintelor noi la nivelul fragmentului în care sunt incluse și nu din contextul general al lecturii. Am remarcat că înțelegerea unui cuvânt nou este mai greoaie

atunci când el este selectat pentru a fi explicat după ce s-a făcut citirea integrală, decât atunci când este observat numai în momentul când se citește fragmentul de care aparține, definindu-i-se astfel rolul în înțelesul propoziției (frazei) în care este cuprins.

- Povestirea fiecărui fragment

Se va insista la povestirea fragmentului, pe folosirea cuvintelor noi anterior explicate. Se pot face 2-3 povestiri cu sarcină didactică, de a înlocui apoi aceste cuvinte cu sinonime, pentru o mai bună fixare.

- Formularea ideii principale și a planului de idei
- Povestirea integrală a textului pe baza planului de idei
- Desprinderea mesajului
- Lectura integrală a textului

Chiar dacă lectura explicativă, prin complexitatea ei poate să cuprindă toate celelalte tipuri de metode, acestea funcționează și independent, dacă sunt bine precizate scopurile învățării, iar ele devin calea de urmat pentru atingerea acestora.

2.1.2. Jocul didactic, înțeles nu numai din unghiul competițional, ci văzut ca un procedeu de descoperiri, de resurse puse în mișcare, contribuie la dezvoltarea conceptului de implicare a elevului în învățare, ca factor activ și dinamizator.

În joc, elevul eliberează presiunile interioare, având inițiativă, căutând noi posibilități care se vor dovedi mai eficiente decât în cazul presiunilor din afară. Jocul are reguli, presupune asumarea unor riscuri, se desfășoară după principiile dreptății și reciprocității, este

“moral” – deci “nobil” – are astfel și pârghiile de formare a unor trăsături de caracter și voință pozitivă.

Chiar și nereușitele în cadrul unei asemenea forme de organizare a învățării sunt mai puțin dure, copilul percepându-le numai în spațiul limitat al timpului de joc:

“Copilul râde:

Înțelepciunea și iubirea mea e jocul.”

(Blaga)

Particularitățile jocului ca metodă activ-participativă:

- în joc copilul reflectă ambianța și activitatea adulților;
- jocul este un mod de dobândire și precizare a cunoștințelor prin acțiune;
- jocul este o “activitate de gândire”, deoarece este orientat spre rezolvarea unor probleme;
- **ACȚIUNEA** și **CUVÂNTUL** constituie principalele mijloace ale jocului;
- prin joc copilul transformă ambianța, ceea ce îi produce o vie plăcere;
- în joc se îmbină închipuirea și adecvarea la realitate;
- jocul se dezvoltă continuu și implicit dezvoltă personalitatea copilului prin creșterea și rezolvarea progresistă a diverse feluri de contradicții;

În desfășurarea jocului didactic trebuie cuprinse următoarele momente:

- ✓ introducerea în joc (discuții pregătitoare)
- ✓ anunțarea titlului jocului și a scopului acestuia

- ✓ prezentarea materialului
- ✓ explicarea și demonstrarea regulilor jocului
- ✓ fixarea regulilor
- ✓ executarea jocului de către elevi
- ✓ complicarea jocului, introducerea de noi variante
- ✓ încheierea jocului (evaluarea conduitei de grup sau individuale)

Jocul didactic urmărește realizarea diverselor obiective cognitive: de reactualizare, de dobândire, de înțelegere, de aplicare, de fixare, de evaluare.

Jocurile didactice literare pot fi: - orale

- scrise

- mixte

Ele pot viza diverse domenii ale analizei literare: citirea lecturii, organizarea internă a textului, caracterizarea personajelor, elemente de vocabular, depistarea speciei literare, a momentelor subiectului literar.

Ca derivantă a acestei metode se desprinde **jocul de rol** sau **dramatizarea**. Deși mai rar folosit, din cauza complexității organizării și desfășurării sale, jocul de rol prezintă multiple avantaje: activează vocabularul, socializează elevii cu probleme de adaptare la colectiv, dă posibilitatea utilizării textului literar ca suport al manifestării libere și creatoare a spiritului, permite o cunoaștere mai aprofundată a conținutului și încărcăturii emoționale a lecturii. Pe lângă toate acestea, crearea costumelor, a decorului, a muzicii, asigură legături interdisciplinare efective și nemijlocite. Singura problemă este aceea a “repertoriului”, care, dacă ar fi să ne referim la manuale, nu

este foarte variat. Pot fi puse în scenă doar acele texte care au o acțiune bazată preponderent pe dialog, un număr suficient de personaje bine conturate. În ce privește actorii, ei sunt fie copii, fie marionetele mânuite de aceștia.

2.1.3. Exercițiul

Aceasta metodă este cel mai des utilizată pentru formarea deprinderilor, prin repetarea conștientă și variată de operații. Are efect formativ și educativ, acțiunea directă fiind mijlocul prin care se conștientizează sarcina, se conturează motivația și disciplina muncii. Pentru ca exercițiul să aibă rezultatele scontate este necesară o formulare cât mai clară și precisă a cerințelor, acestea să țină cont de obiective și de nivelul elevilor.

Exercițiile folosite la orele de limba română vizează mai ales domeniul vocabularului (sinonimie, omonimie, familii de cuvinte, derivări) dar sunt folosite și cele de creație, de genul: “Imaginează-ți alt sfârșit!”, “Modifică evoluția acțiunii din momentul...”, “Ce personaj ai mai introduce?” și multe altele, care îi fac pe elevi să se apropie și mai mult de conținutul și semnificația textului. Ca să operezi o schimbare la nivelul structurii sau acțiunii, mai întâi trebuie să o cunoști foarte bine pe cea inițială. Exercițiile folosite în lecțiile de recapitulare și sistematizare contribuie la realizarea unor clasificări ale textelor (intuitiv) după genuri și specii.

Exercițiul literar presupune folosirea în mod obligatoriu a **DICȚIONARULUI** instrument de lucru indispensabil pentru orice lecție de limba și literatura română și nu numai. El sprijină “efortul”

exercițiului de dezvoltare a creativității verbale la elevi, paralel cu demersurile pentru învățarea teoretică a științei despre limbă sau pentru însușirea aspectului normal al limbii. Avantajul acestei metode este că poate fi folosită în aproape orice tip de lecție, la oricare dintre textele studiate, în diverse momente ale activității didactice.

2.1.4. Povestirea

Povestirea devine metodă de sine stătătoare atunci când scopul precizat al unei lecții este de a-i obișnui pe elevi să povestească în mod corect, expresiv și cursiv, o lectură studiată, pentru a le dezvolta capacitatea de exprimare orală (sau scrisă), a le studia (și corecta dacă este necesar) pronunția (scrierea), pentru a urmări felul în care au înțeles și au reținut conținutul unei lecții. Chiar dacă are la bază memoria, depinzând mult de performanțele acestora, textele literare sunt avantajate în acest sens, așa cum am mai arătat într-un capitol precedent, deoarece se adresează atât minții cât și simțirii copilului. Cu cât o lectură este mai bine reținută și povestită, putem avea convingerea că ea a ajuns la sufletul copilului (lucru acesta neexcluzând o analiză literară aprofundată efectuată anterior).

Povestirea poate lua forma unui joc didactic pentru a avea mai multă atractivitate și pentru a-i pune pe elevi în poziție concurențială. Prin dialogul dintre învățător și elev se pătrunde apoi mai adânc în conținutul de idei, în semnificația operei, se caracterizează mai detaliat unele personaje, se fac observații privind limba și stilul operei pe cale practic-operatională, putându-se astfel influența micii cititori.

Conversația euristică devine astfel cale superioară de descoperire a ceea ce este dincolo de “planul apropiat” al textului, ce se ascunde în spatele acțiunii (cuvântului) personajelor. Tot această metodă vine în sprijinul sesizării tehnicii transferului dintre planul real și cel fantastic.

Fiind o modalitate de comunicare orală accesibilă, apropiată formei de vehiculare a informației prin dialog, ea se bazează pe întrebări-problemă (convergente sau divergente, închise sau deschise) care sunt utilizate în toate etapele învățării, reactualizării, consolidării, sistematizării și evaluării cunoștințelor. În clasele mici, I și a II-a, conversația se face pe baza unei imagini intuitive, fiind o modalitate de înțelegere a lecției, urmând ca în clasele mai mari, ea să ia forma unor întrebări de interpretare, de explicare, de afirmare a ideilor, de completare, de apreciere.

În cazul textelor de citire cu conținut științific, conversația capătă un caracter euristic mai pronunțat, apropiindu-se chiar de dezbateri, pentru înțelegerea cauzală, pentru combaterea unor practici. Lecțiile de citire oferă posibilități de transformare a conversației științifice în convorbire etică, prin conținutul, mesajul numeroaselor texte literare, prin analiza conduitei personajelor.

Chiar dacă elevilor mici nu li se dau noțiuni de teorie literară la citire, ei pot deosebi genurile literare, pentru că sunt prevăzute texte diferite. Astfel, conversația bazată pe analiza directă și înțelegere coerentă stabilește caracteristicile genului epic, fără a-l numi.

După lectura unui text se precizează: - “în acest text se povestește ceva?”

- “cineva povestește?”

- “cineva săvârșește faptele?”

La fel, se poate proceda și în cazul textelor lirice, cu sublinierea specificului, încât se vor evita confuzii și neclarități.

METODE MODERNE

Metodele moderne ce se pot utiliza pentru înțelegerea și interpretarea textelor literare sunt:

- Studiul de caz
- Proiectul
- Harta (sau rețeaua) personajelor
- Întrebări reciproce
- Rețeaua de discuții
- Eseul
- Dezbateră

Deși la prima vedere acestea par a fi rezervate exclusiv ciclurilor superioare de învățământ, multe dintre ele își găsesc aplicabilitate și în clasele primare, chiar dacă mai rar și uneori sub formă de experiment. Învățătorul, ca prim formator, trebuie să își asume și responsabilitatea unor asemenea încercări pentru a testa limitele puterii de înțelegere a elevilor, capacitatea de sinteză, priceperea lor de a se informa, de a selecta informația și de a o folosi în scopul descoperirii de noi cunoștințe. Copilului trebuie să i se acorde șansa de a afla dacă este în stare să rezolve sarcini care sunt mai complexe decât cele primite în mod obișnuit, să lucreze alături de colegii săi la realizarea acestora.

Chiar dacă nu totdeauna, sau nu toți vor reuși să le rezolve cu succes, câștigul va fi cel al unei noi experiențe trăite, plăcerea muncii alături de alți elevi cu care să împărtășească păreri, impresii, descoperiri.

2.1.5. Studiul de caz

Pornind de la situații reale, semnificative, tipice, învățătorul poate ajunge la găsirea de soluții eficiente de rezolvare, antrenând elevii. Rezultate bune se pot obține folosind această metodă în analiza acțiunilor personajelor, în constituirea lor ca modele și ca prilejuri pentru înțelegerea, interpretarea textului, nu numai povestirea întâmplărilor. Programa indică teme importante ca: viața școlii, familia, deprinderi moral-civice, deprinderi igienico-sanitare, eroi ai neamului.

În cazul utilizării acestei metode, activitatea de predare-învățare se transformă uneori în lecții-proces, elevii devenind adevărați justițiar care dezbat cazul și dau sentința. Suntem puși de multe ori în postura de a rezolva diverse situații conflictuale iscate la un moment dat între unele personaje. Aceste conflicte sunt fie nefinalizate, fie cu un final nefavorabil sau ambiguu. Procesul se poate organiza și pentru verificarea corectitudinii finalului sau a acordului între decizia adoptată de narator și cea a copiilor.

Similitudinea între cazul real și situația redată în text trebuie să fie cât mai amplă, pornind de la poziția adoptată de personaje, evoluția conflictului și tendința de rezolvare a acestuia. Speciile literare care se pretează cel mai bine acestei metode de învățare sunt fabulele, poveștile populare (deseori adevărate “fabule” în versuri), narațiunile

inspirate din lumea copilăriei sau cu caracter moral-civic, legendele istorice, schițele.

2.1.6. Proiectul

Cunoscută și ca temă de cercetare-acțiune, această metodă este o modalitate care îmbină cercetarea cu acțiunea. Realizarea unui proiect îi va determina pe elevi să rezolve efectiv unele probleme practice, pe bază de cercetare.

Această metodă situează elevul în prim-plan, punându-se accentul pe efortul lui personal (individual sau colectiv) de descoperire nemijlocită a proprietăților și legităților lumii reale prin observare, investigare, formulare de ipoteze, experimentare, formulare de concluzii. Copilul este pus în situația de a genera el însuși un plus de informații noi, față de ceea ce posedă până în momentul respectiv.

Proiectul permite participarea la evaluarea propriilor activități și dă posibilitatea învățătorului să observe progresul individual al elevului. Realizarea proiectului furnizează și informații referitoare la natura intereselor manifestate de elev, domeniu în care el mai are nevoie de sprijin și ceea ce ar dori să învețe în continuare.

Pentru a obține efectul dorit în urma folosirii acestei metode este necesară respectarea unor criterii specifice:

- durata – timpul de realizare a unui proiect este cu mult mai mare decât cel afectat rezolvării unei sarcini didactice obișnuite, câteva săptămâni sau chiar parcursul unui semestru

- obiective – acestea trebuie clar stabilite de la început și prezentate într-o formă simplă și elevilor
- competențe – performanțe

Învățătorul trebuie să cunoască capacitățile fiecărui elev în parte pentru a constitui grupe de lucru omogene, pentru a stabili sarcini distincte fiecărui membru și pentru a putea face predicții pertinente asupra performanțelor pe care le va obține.

- etapele de derulare sunt următoarele:
 - ✓ prezentarea temei și obiectivelor
 - ✓ stabilirea grupelor de lucru și a sarcinilor individuale
 - ✓ prezentarea surselor posibile de informare
 - ✓ anunțarea perioadei de lucru și termenului de finalizare
 - ✓ realizarea proiectului, punctată de informări periodice asupra modului de derulare a acestuia
 - ✓ prezentarea proiectului în plen, cu accent pe concluziile la care s-a ajuns în urma activității de cercetare
 - ✓ discuții generale pe marginea prezentării și a verificării concluziilor
 - ✓ aprecierea proiectului în ansamblul sau și a contribuției fiecărui elev participant la realizarea lui
- finalizarea proiectului

Finalizarea proiectului poate îmbrăca forme variate de la simpla lui prezentare și până la dezbateri ample la care să participe nu numai elevii respectivi ci și alți elevi, părinți și cadre didactice.

Aneza nr.1 prezintă un model de proiect realizat pe baza lecturii “George Enescu și Ștefan Luchian” de Tudor Arghezi (cls. a IV-a).

Harta sau rețeaua personajelor este o metodă care se potrivește mai bine textelor literare care cuprind mai multe personaje bine conturate, cu o intrigă bogată, constituită pe mai multe niveluri și sensuri.

Ea presupune o cunoaștere aprofundată a mersului acțiunii, a personajelor și a relațiilor dintre aceștia, precum și parcurgerea prealabilă a unor metode anterior prezentate (lectura explicativă, studiul de caz, conversația euristică). Poate lua forma unor scheme sau tabele complexe în care să fie evidențiate rolul fiecărui personaj în parte, locul în “scena” acțiunii, relațiile cu celelalte personaje, modul cum influențează evoluția evenimentelor, etc.

Această metodă poate fi folosită și în activități de reactualizare și sistematizare a cunoștințelor în care se pot alcătui tabele cu personaje aparținând unor tipologii anume, unei epoci, clasificări ample de personaje pe baza unor criterii stabilite, prilej cu care se vor realiza și DRAMATIZĂRI, PREDICȚII, LECTURI ÎN PERECHE.

2.1.7. Întrebările reciproce

Considerate o formă modernă a învățării prin descoperire, completată cu situații problematizante, ele presupun o bună cunoaștere a posibilităților elevilor, un studiu intens al textului și capacitatea dascălului de a fi mediator în duelul partenerilor.

Metoda oferă informații despre felul în care elevii cunosc lectura, cât de bine au înțeles mesajul ei și cât de pertinente sunt

comentariile lor referitoare la acțiune, personaje, mijloace artistice folosite. Acest dialog poate genera uneori REȚELE DE DISCUȚII, forme mai elaborate și mai complexe de conversație, în care fiecare participant poate să intervină cu precizări, completări, contraziceri, păreri, predicții. În final se va reține concluzia cea mai pertinentă, în funcție de scopul propus în momentul declanșării discuției.

2.1.8. Eseul este accesibil elevilor cu înclinații și motivații puternice pentru studiul literaturii române. Aceștia trebuie să stăpânească ireproșabil atât exprimarea scrisă cât și cea orală, să posede cunoștințe mai ample decât cele predate la clasă, să dedice un timp mai mare pregătirii la această materie, să fie în stare să emită observații pertinente referitoare la subiectul ales. Ținând cont de unele “lipsuri” obiective din cunoștințele de limba și literatura română, datorate vârstei mici și conținuturilor specifice ciclului primar, învățătorul va oferi servicii de îndrumare și corectare atunci când este nevoie. Importante sunt observațiile pe care le va face elevul vis-à-vis de tema eseului, părerile personale exprimate, stilul abordat, fluiditatea și frumusețea exprimării.

Tematica eseului la clasele mici poate fi aleasă din sfera activității unui scriitor, a semnificației unui eveniment sau loc istoric, a atitudinii manifestate de unii creatori față de problemele specifice copilăriei. Ca și în cazul proiectelor, timpul acordat realizării acestei sarcini este mai mare, iar prezentarea lui poate fi punctul de pornire a unor DEZBATERI legate de subiectul respectiv. În cazul acesta, elevii vor fi anunțați dinainte de tema dezbaterii, li se vor pune la îndemână

surse suplimentare de informare, li se va cere să-și facă unele notițe pentru că particularitățile psihologice și de vârstă ale școlarului mic îl fac mai emotiv, mai puțin coerent în exprimare uneori, mai puțin dispus și capabil de susținerea opiniei proprii fără o pregătire prealabilă.

UTILIZAREA ÎN SISTEM A METODELOR

Corelarea metodelor spre o cât mai bună rezolvare a sarcinilor didactice marchează un salt calitativ în pregătirea activității. În îmbinarea eficientă a lor un punct de sprijin sigur este definirea anterioară a strategiei de învățare, potrivit cu obiectivul, cu sarcina constituită.

Cel mai bun exemplu de sistematizare a metodelor este lectura explicativă care însumează în desfășurarea ei o serie de alte metode (citirea explicativă, povestirea, exercițiul, conversația, problematizarea și altele), dar acesta nu e singurul. Teoria didactică oferă principii și nu rețete, fiecare învățător hotărând felul în care să le folosească, frecvența unora sau a altora, în funcție de priceperea sa, de obiectivele lecției, de nivelul clasei cu care lucrează.

Cadrul didactic are datoria de a medita, în proiectare, la întreaga varietate de procedee și simultan la caracteristicile principale ale metodelor vizate, pentru ca ele să fie în concordanță cu obiectivele stabilite, cu structura lecției, cu etapele învățării și chiar cu situațiile nou create în timpul învățării, cu timpul de lucru mereu restructurat.

2.2. MODALITĂȚI DE APLICARE A METODELOR DIDACTICE

2.2.1.CITIREA UNUI TEXT

Citirea corectă, fluentă, conștientă și expresivă a textului asigură o parte însemnată din succesul cu care se vor realiza ulterior cunoașterea, interpretarea, povestirea și aprecierea lui. Dacă în clasa I accentul cade pe citirea corectă, în clasele următoare acesta se deplasează spre sfera fluentei, expresivității și, cel mai important, spre conștientizarea celor citite.

Formarea unui asemenea tip de citire se realizează în timp cu ajutorul unor exerciții specifice, care pot fi adaptate și diversificate în funcție de natura textului literar și a obiectivelor urmărite. Astfel se pot organiza exerciții joc de înlocuire, completare, transformare, diferențiere.

În rezolvarea deficiențelor de pronunție a terminației cuvintelor (ex. lupu pentru lupul) care aducea cu sine și greșeli de scriere, în exercițiile alese am pus accentul pe diferențierea situațiilor când folosim forma accentuată sau neaccentuată a cuvântului. Am ales exemple concrete, întâlnite în operele literare studiate și le-am analizat:

“...a plecat să facă sărbătorile de Crăciun la...”

“Dar cum Crăciunul se apropia și...”

(“Amintiri dintr-o iarnă – Al. Vlahută – cls. a III-a)

specificând și funcția lor sintactică: atribut, în primul caz și subiect în cel de al doilea. Prin analogie am examinat și alte exemple, am rezolvat exerciții-dictări, am completat texte lacunare, am alcătuit coloane de cuvinte cuprinzând ambele forme. Expresivitatea citirii se exersează încă de la clasa I când încep să se cunoască semnificațiile semnelor de punctuație.

Dacă la citirea unui text în proză lucrurile sunt ceva mai simple, fiind necesară urmărirea punctuației și a tonului folosit de narator, acestea sunt mai dificile în cazul versurilor, a poeziei. Elevii au tendința să rupă tempoul citirii, indiferent de semnele de punctuație, la sfârșitul fiecărui vers, cu pauze doar la finalul strofei, practică total greșită, dar prea puțin corectată de învățători. De aceea, înainte de citirea (recitarea) cu intonație a unei poezii am efectuat exerciții de grupare a textului pe segmente logice, în care se prezintă ceva, se expune o idee, un sentiment, un gând, arătând elevilor că prin citirea lor trebuie să se evidențieze ideile sugerate de poet și nu obligatoriu construcția versificației. Chiar dacă pare puțin complicat, după câteva asemenea exerciții, cu notificări pe text, mulți elevi au reușit să citească expresiv, fără folosirea lor, ci doar ținând cont de întinderea unei idei exprimate de poet, de mesajul transmis și bineînțelele de punctuație.

Citirea conștientă este evident cea mai importantă și în același timp cea mai dificilă sarcină în evoluția spre nivelul cititorului avizat. Deși se presupune că această performanță ar trebui să se atingă odată cu învățarea tuturor literelor, am observat că deseori nu se întâmplă așa. Începând cu clasa a II-a, elevii sunt puși în situația de a citi

corect, fluent și expresiv, și străduindu-se să îndeplinească toate aceste condiții nu mai realizează, nu conștientizează cele citite. Spun acestea deoarece am verificat des dacă s-a reținut ce s-a citit sau măcar dacă se cunoaște tema generală a celor citite, pe segmente mici de text (2-3 propoziții, o frază) și am constatat că elevul, în anumite cazuri, și prea emotiv, nu știe despre ce e vorba; probabil că nici măcar nu s-a auzit citind, fiind prea preocupat de celelalte aspecte, mai “palpabile”, mai evidente ale acțiunii sale.

Pentru exersarea citirii conștiente am aplicat mai multe variante ale unui exercițiu. Mai întâi am cerut, prin numire aleatorie, unor elevi să povestească ce au citit colegii lor, pentru a-i face să se concentreze asupra conținutului. Apoi am complicat puțin sarcina dorind să le atrag atenția asupra esențialului: le-am cerut informații despre legătura cu fragmentul anterior, despre consecințele posibile ale unor acțiuni, etc. Am încercat să aflu ce mod de citire se potrivește mai bine fiecărui copil, dacă înțelege mai ușor cele citite în gând sau cu voce tare, care sunt cauzele care îl împiedică să redea conținutul citit chiar de el.

Acest proces a fost de durată și a necesitat multe reluări, repetiții, experimentări. Copilul trebuie să se informeze prin citit, în sensul înțelegerii mesajului comunicat de text, a structurii lui compoziționale. De aceea, împreună cu exercițiul explicat mai sus am folosit citirea “pe sărite”, citirea prin excluderea primului sau ultimului cuvânt din propoziție, a cuvintelor care conțin sau încep cu o anumită literă, citirea selectivă. Caracterul conștient al citirii nu se realizează decât prin înțelegerea de către elevi a sensului cuvintelor.

Utilizarea permanentă a DICȚIONARULUI este o condiție obligatorie a formării unui cititor activ, deschis spre reflecție, spre descoperire, creativ și atașat.

2.2.2. CARACTERIZAREA PERSONAJELOR LITERARE

Prin crearea rețelei de personaje dintr-o operă literară, autorul surprinde și reflectă în manieră specifică un univers uman complex, în care funcționează diverse relații și care generează însăși mersul acțiunii. Aceste elemente umane sunt însă privite, integrate în mediul natural și social care le înconjoară tocmai pentru a reflecta cât mai fidel imaginea realității.

2.2.3. TEXTUL DESCRIPTIV

Acesta înfățișează trăsăturile caracteristice ale unui colț de natură, ale unui om, personaj literar, obiecte, fenomene. Este necesară distincția între descriere ca text de sine stătător și fragment descriptiv încadrat într-o operă literară. Descrierea este asociată cu elemente aparținând altor domenii artistice: pictura, sculptura, muzica.

Etapele ce trebuie parcurse în decodificarea textului descriptiv sunt:

- ✓ identificarea elementelor tabloului realizat de scriitor.
surprinderea imaginilor prin care acestea sunt realizate
- ✓ indicarea organului senzorial căruia se adresează imaginile (cu clasificări de imagini vizuale, auditive, olfactive)
- ✓ definirea sentimentelor scriitorului (gradarea acestora, creșterea și descreșterea tensiunii emoționale)

Descrierea care conturează portretul unor personaje se folosește de aceleași mijloace și poate fi, de asemenea, în proză sau în versuri. Interpretarea unui portret înseamnă a identifica elementele ce-l compun, trăsăturile fizice și morale evidențiate prin acestea. Voi exemplifica la anexa nr. 2 cu textele “Bunica” de Șt. O. Iosif și “Primăvara”, după George Coșbuc.

2.3. DIFICULTĂȚI ÎNTÂMPINATE ÎN EFORTUL DE APROPIERE A TEXTULUI LITERAR DE ÎNTELEGerea ȘCOLARILOR

Dificultăți care derivă din zestrea umană

Deși au suficiente disponibilități afective și motivaționale pentru studiul limbii și literaturii române, unii elevi întâmpină dificultăți datorită resurselor de timp limitate și lipsei unui volum de cărți de lectură suficient în biblioteca personală, iar dicționarul, atât de necesar în activitatea de însușire corectă a limbii și a îmbogățirii vocabularului este aproape inexistent. Nivelul material scăzut al familiilor din care fac parte a dus la neglijarea dotării cu aceste instrumente de lucru.

În același timp nu am găsit suficientă aderență în rândul părinților când le-am explicat necesitatea de a-și încuraja copiii să citească, de a le acorda mai mult timp liber pentru a citi, de a-i îndruma și ei spre biblioteci. De asemenea, au apărut greutăți datorită neexercitării limbii literare și în mediul familial, părinții nu numai că nu-și corectează copiii atunci când se exprimă greșit, ci folosesc ei înșiși într-un mod pueril și “amator” limba română.

Aceasta este cred una dintre piedicile cu caracter general în însușirea corectă a limbii române și a exprimării: limbajul literar nu poate influența limbajul din afara școlii; limbajul străzii, agresiv și “colorat” sufocă deseori efortul dascălului de a cultiva o limbă “dulce ca mierea”. Iar când familia nu se alătură acestui efort, agresiunea străzii este și mai evidentă.

Dificultăți provenite din text

Așa cum am arătat pe parcursul lucrării, în general manualele sunt bine concepute cu tematica diversă și adecvată vârstei și preocupările școlărilor. Bineînțeles că ele se pot îmbunătăți, sunt perfectibile, ca orice produs uman.

Iată care ar fi problemele pe care le-am întâmpinat în abordarea și studierea textelor literare și propunerile mele de înlăturare a lor:

- Uneori am remarcat un număr prea mare de cuvinte noi într-o singură lecție iar timpul afectat explicării și familiarizării cu acestea a fost în detrimentul timpului necesar studierii textului; elevii nu au putut să rețină și să folosească toate aceste cuvinte mai ales că unele vizau domenii puțin cunoscute lor.
- Cred că trebuie evitată de asemenea, aglomerarea de texte căci, dacă acestea sunt prea numeroase, parcurgerea lor ar însemna rabat de la calitatea explorării. Chiar dacă elevii din clasa a IV-a citesc mai repede, nu înseamnă că manualul trebuie să conțină un număr prea mare de lecturi. Preferabil ar fi ca textele alese să fie reprezentative pentru domeniul tematic din care fac parte și să aibă o întindere mai mare decât, de exemplu, să avem mai

multe povești prezentate fragmentar (lucrurile acestea atrăgând după sine inconștiențe în derularea acțiunii) mai bine doar unul sau două, prezentate integral, pentru a avea timpul necesar explorării aprofundate, lucrului pe text. Celelalte pot fi citite în orele de lectură sau recomandate pentru lectura suplimentară, deoarece vor fi bine receptate de elevi dacă și ei cunosc (de la clasă) specificul respectivei specii literare.

CAPITOLUL III

TEXTELE LITERARE UTILIZATE ÎN CICLUL PRIMAR

3.1. POTENȚIALUL TEXTELOR LITERARE

“Carte frumoasă, cinste cui te-a scris
Încet gândită, gingaș cumpănită;
Ești ca o floare, anume înflorită
Mâinile mele, care te-am descris.”

(Tudor Arghezi)

Cititul și scrisul, constituie principalele instrumente ale muncii intelectuale formate și perfectate în învățământul primar, necesare de-a lungul întregii existențe a omului, iar textul literar este suportul pe care se învată, se exersează și se aprofundează aceste deprinderi. Potențialul textului literar derivă din mai multe direcții distincte, dar

în același timp care se întrepătrund, făcând din cititor un adevărat explorator care poate “naviga dincolo de spațialitate și temporalitate”.

Precizez mai întâi valoarea **formativ-educativă** a literaturii, aceasta fiind, alături de cea **instrumentală**, și obiectiv major al instrucției. Lectura educă creativitatea, gândirea, deschizând porți spre inedit, dezvoltă interesul și dragostea pentru cunoaștere, spiritul de observație și investigație. Pregnantă este și contribuția la educarea **spiritului civic și patriotic**, mesajul literar fiind o cale facilă de a familiariza elevii cu anumite norme și reguli de conduită cetățenească și de a-i sensibiliza față de trecutul istoric al neamului, de a-i apropia de spiritul și specificitatea românească, deschizându-le în același timp, sufletele către universalitate.

La fel de important este și potențialul **estetic** al creației literare. Literatura, ca artă, cultivă gustul pentru frumos datorită caracteristicii sale de a reflecta realitatea în imagini artistice care conferă cunoașterii un puternic coeficient emoțional. Cunoașterea prin cuvânt aș spune că se adresează în aceeași măsură minții și inimii cititorului. Cuvântul are și culoare și glas și materialitate...este profund, are ecou și rădăcini. Textul literar are și o reală **valoare social documentară**. Imaginile artistice păstrează adesea specificul unei epoci, culoarea locală, mentalitatea unor generații, chipuri și destine ale unor personalități (și nu numai), măreția unor momente cruciale ale istoriei, etc, toate reflectate prin “ochiul” naratorului și “disponibile” cititorului de oricând. Desigur valoare documentară are și textul în sine dacă luăm în considerare modul de exprimare și aspectul limbii într-o anumită epocă istorico-literară.

Nu în ultimul rând, literatura este un nesfârșit **izvor informațional**. Din constatările făcute de-a lungul anilor, am remarcat că elevii rețin cu mult mai multă ușurință informația din orice domeniu transmisă prin intermediul unui text literar, decât cea oferită în forma brută. Mă opresc la un singur exemplu edificator: în clasa a IV-a, lectura “Inventatorul din șura cu porumbei” prezintă o mare varietate de invenții ale tânărului Aurel Vlaicu, unele chiar cu detalii tehnice, dar toate îmbrăcate în haina literară, plină de sensibilitate. Elevii le-au reținut cu ușurință, până la cele mai mărunte detalii, deoarece au fost impresionați de “personajul literar” Aurel Vlaicu, ca abia mai apoi să facă cunoștință cu acesta ca pionier al aviației.

Toate acestea, cumulate cu relația: text literar = bază a învățării, exercițiului și perfectării citit-scrisului ca instrument al muncii intelectuale fac ca orele de limba și literatura română să fie un atelier al minții și sufletului.

3.2. EXPLORAREA TEXTULUI LITERAR

1. Elemente de teorie literară

Orice dascăl, înainte de a porni să deschidă inimile copiilor către frumusețea, sensibilitatea și “necuprinsul” literaturii, trebuie să posede un bagaj satisfăcător de cunoștințe de teorie literară. Chiar dacă în ciclul primar nu se fac teoretizări și clasificări ale genurilor și speciilor literare (decât sumar) învățătorul este dator să cunoască el însuși aceste elemente. Un minimul necesar este prezentat în continuare.

a) Semantica:

- polisemie (sensuri multiple ale unui cuvânt)
- omonimie (ex: lac-lac, somn-somn)
- antonimie (bun-rău)
- paronimie (prenume-pronume)
- sinonimie (cenușiu-sur-plumburiu)

Arhaisme = cuvinte vechi sau cu formă arhaică (care continuă să existe în vocabularul fundamental cu forma adecvată nivelului actual al limbii)

Regionalisme = fapte de limbă specifice vorbirii dintr-o anumită regiune

Neologisme = cuvinte împrumutate dintr-o altă limbă sau obținute prin combinarea unor mijloace interne (elemente preexistente)

b) Moduri de expunere literară:

- descriere
- narațiune
- dialog
- monolog

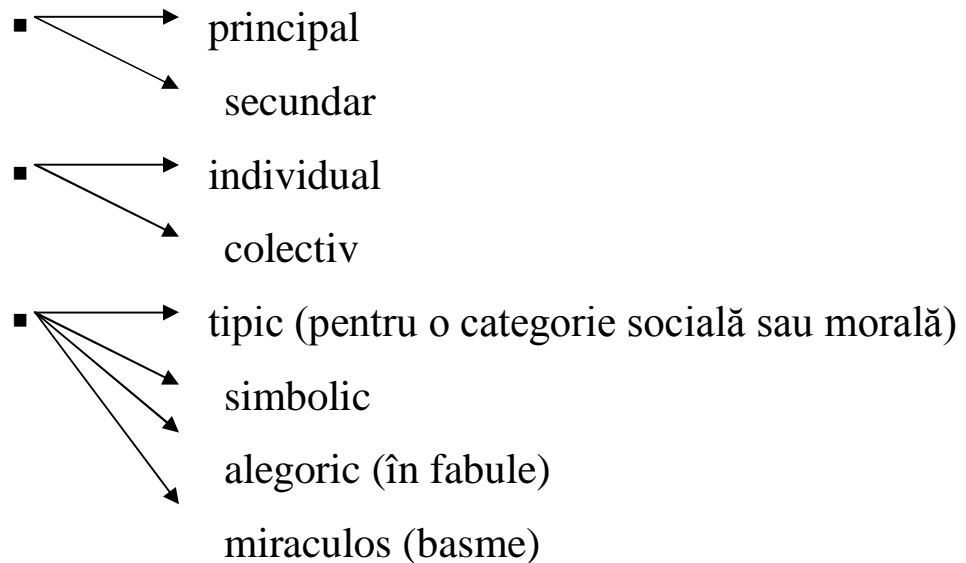
c) Figuri de stil:

- comparația (“valuri...ca o barbă nepieptănată de crai”)
- metafora (transfer de sens – “munte de om”)
- alegoria (forma concretă a noțiunilor abstracte – moartea = nunta)
- personificarea (atribuirea de însușiri omenești unor ființe, lucruri etc.)
- hiperbola (mărește sau micșorează)

- onomatopeea (sunete din natură)
- epitetul (exprimare plastică “Codrii de aramă...”)

Am inclus în enumerare doar acele figuri de stil accesibile și sesizabile de către elevul mic care pot fi explicate pe înțelesul lor, fără teoretizări.

d) Categoriile de personaje:

e) Modalități de caracterizare a personajului (în genul epic și dramatic):

- prin acțiune
- portret realizat de autor (epic)
- analize psihologice (epic)
- prin vestimentație
- prin gesturi și mimică (gen dramatic)
- prin limbaj
- prin onomastică
- prin mediu social
- prin natură (în acord sau dezacord cu stările sufletești)

- prin prezentarea formației intelectuale
- caracterizarea de către alte personaje
- autocaracterizare

2. Coordonate generale ale tehnicilor muncii cu cartea

a) Structura cadru pentru predarea-învățarea unui text literar:

- text în proză:

- descifrarea textului
 - decodarea textului
 - receptarea textului
 - valorificarea conținutului
 - analiza literară specifică
 - exersarea comunicării educative
- } în I oră
- } în a II-a oră

- text în versuri:

- recitarea model în I oră
 - discutarea globală a conținutului poeziei
 - decodarea textului
 - analiza literară specifică
 - receptarea textului
- } în a II-a oră

b) Elemente de analiză specifice unor genuri și specii literare:

- epicul în proză

NARAȚIUNEA – Se stabilește la început **tipul de narațiune** în funcție de persoana la care se narează: I (dacă autorul este implicat direct în desfășurarea acțiunii) sau a III-a (dacă trăirile sale sunt redată indirect prin acțiunea unui personaj). Urmează observarea **modului de expunere**

folosit (povestire, dialog, descriere). Deosebit de important pentru buna înțelegere a textului este studiul organizării interne a acestuia, moment în care se apelează la cunoștințele dobândite în orele de compunere, pentru a face analogii. Apoi se aprofundează studiul prin **caracterizarea personajelor**, învățătorul sugerând elevilor modalitățile de prezentare (portret, limbaj, acțiune,) prin care s-a alcătuit portretul acestora, fără a teoretiza, dar dând posibilitatea descoperirii lor. Apoi se tratează fiecare specie literară (povestiri, legenda, poveste istorică, etc.) după caracteristicile sale.

- epicul în versuri (fabula, legenda în versuri)

Chiar dacă, în mare, firul analizei literare urmează calea prezentată mai sus, accentul cade pe expresivitatea versurilor, pe descoperirea semnificației faptelor și vorbelor personajelor, mai ales în cazul fabulelor, unde concluziile la care ajung elevii trebuie să fie în acord cu morala.

- textele lirice

Familiarizarea cu textul liric implică identificarea eroului liric și stabilirea naturii sentimentului prezentat urmată de tratarea după gen și specie. Se face apel la resorturile afective ale elevilor, ajutându-i să-și conștientizeze trăirile și apoi să le încadreze în anumite sentimente, încât după sentimentul dominat, să poată fi intuite diferite specii lirice: imnul, oda, pastelul.

CONCLUZII

Lucrarea de față, prin conținutul ei, se vrea a fi încercarea unui dascăl de a pune în acord cerințele școlii românești actuale (cu referire la obiectul limba și literatura română), cu dorințele, motivațiile și capacitățile elevilor dar și cu resursele materiale de care dispun aceștia pentru realizarea în bune condiții a actului învățării, cu mediul socio-cultural din care provin.

Așa cum am mai arătat pe parcurs, există suficientă motivație și disponibilități din partea elevilor pentru studiul literaturii, învățătorul având misiunea de a le pune în acord cu capacitățile lor individuale și de a le ameliora influența benefică a lipsurilor materiale (lipsa unui bagaj minimal de volume adecvate lecturii pentru ciclul primar, a dicționarului) și a timpului insuficient acordat cititului. Cauzele sunt multiple și generate într-o oarecare măsură de aspectul general al societății actuale, de presiunea exercitată asupra lor, de volumul imens de informație provenită pe diverse căi de comunicație.

Limbajul vehiculat de acestea nu este întotdeauna cel potrivit cu limba literară predată în școală, iar cadrul didactic trebuie să îndrume elevul să facă distincția între ceea ce este corect și ceea ce este uzitat în virtutea unor scopuri comerciale (vezi reclamele, unele filme, chiar titluri de ziare!). Revin de asemenea la amprenta negativă pe care o

lasă limbajul străzii asupra aspectului general al vocabularului copiilor. Scopul principal al școlilor trebuie să fie impulsivarea folosirii limbii române literare și dincolo de porțile școlii, renunțarea la “florile de mucigai” care astăzi ne agresează auzul din ce în ce mai des, conștientizarea faptului că literalizarea limbajului în mediul exterior școlii depinde de fiecare individ în parte și de noi toți deopotrivă.

Am încurajat elevii să corecteze chiar exprimarea părinților, pentru a-i face să exerseze actul vorbirii corecte și regulile după care funcționează ea, chiar dacă acest lucru nu a fost întotdeauna pe placul adulților, dar mi-a fost de un real folos în însușirea limbii, în efortul de îmbogățire a vocabularului, de activizare a lui.

Ca orice lucrare de acest gen, ea este perfectibilă și poate fi supusă unor dezbateri pro și contra. Ea reflectă însă opiniile mele de dascăl, implicate activ în predarea limbii și literaturii române, dornică ca studiul ei să se facă în cele mai bune condiții și cu rezultate tot mai performante, opinii izvorâte din experiența la catedră și din “pătrunderea” în sufletul micilor cititori.

ANEXA 1

PROIECT realizat pe baza lecturii: “George Enescu și Ștefan Luchian” de Tudor Arghezi (clasa a IV-a)

- **Tema:** Argumentarea pe bază de cercetare și analiză a operelor artistice, a afirmațiilor:

“Mi-am slujit patria cu armele mele: pana, vioara și bagheta”

George Enescu

“Noi, pictorii, privim cu ochii, dar lucrăm cu sufletul”

Ștefan Luchian

“Enescu realiza pe vioară lumina pe care contemporanul lui o așternea pe pânză”

Tudor Arghezi

- **Scopul:**
 - ✓ formarea deprinderilor de cercetare, selectare și interpretare a informației

- ✓ exersarea și perfecționarea actului citirii-scrierii
- ✓ educarea elevilor în spiritul muncii de echipă, a rezolvării sarcinilor individuale pentru buna reușită a produsului colectiv

➤ **Obiective operaționale:**

- ✓ să identifice (descopere) la biblioteca școlii publicații referitoare la viața și activitatea lui George Enescu și Ștefan Luchian
- ✓ să studieze lucrări din creația enesciană: “Rapsodia I”, “Rapsodia II” și să vizioneze tablouri (reproduceri în albume) ale pictorului Ștefan Luchian
- ✓ să extragă și să-și noteze informații utile în sprijinul realizării proiectului
- ✓ să noteze impresiile lăsate în urma contactului cu opera marilor artiști, dar și aprecieri ale unor personalități recunoscute vis-a-vis de acestea
- ✓ să alcătuiască o schiță de proiect pe care să o analizeze împreună cu învățătorul
- ✓ să redacteze proiectul într-o formă cât mai corectă din punct de vedere al exprimării, valorificând informațiile obținute, împletite cu observații personale
- ✓ să susțină proiectul în plenul clasei
- ✓ să compare modul de realizare a celorlalte proiecte pentru a face o comparație a rezultatelor muncii

- ✓ să se integreze muncii în echipă, îndeplinindu-și fiecare membru sarcinile stabilite
- ✓ să cunoască și să aprecieze valoarea creației celor două mari personalități ale neamului

➤ **Etape de derulare**

- ✓ Prezentarea temei și obiectivelor s-a făcut la începutul semestrului II lectura urmând să fie studiată la sfârșitul semestrului
- ✓ Am anunțat sursele posibile de informare: literatura adecvată la biblioteca școlii, albume de artă la Biblioteca Județeană, iar materialul auditiv l-am pus eu la dispoziția elevilor
- ✓ Termenul de finalizare a fost dat cu o săptămână înainte de studierea textului literar din carte, dar s-au stabilit și câteva termene intermediare de analiză și îndrumare a activității:
 - după adunarea materialului informativ
 - după parcurgerea informației scrise, audierea lucrărilor și vizionarea reproducerilor
 - după realizarea schiței de proiect
 - înaintea finalizării proiectului
- ✓ Am stabilit și grupele de lucru: 6 grupe distincte a câte 5 elevi (efectivul clasei – 30 elevi), două grupe urmând să cerceteze opera și viața lui George Enescu, alte două viața și creația lui Ștefan Luchian și două să se informeze despre

momentul întâlnirii acestora și a elementelor comune
operei celor doi artiști

Fiecare elev din grupă a avut anumite sarcini de rezolvat: 2 elevi s-au ocupat de adunarea materialului informațional, câte 2 elevi au studiat aceste materiale, au făcut notițe pe care le-au prezentat ulterior tuturor membrilor grupei și au întocmit schița de proiect, 1 elev a redactat forma finală a acestuia asistat de alți doi colaboratori aleși dintre cei care s-au dovedit mai pricepuți pe parcursul întocmirii acestuia.

Am lăsat titlul proiectului la alegerea fiecărei grupe, el fiind stabilit ulterior, în funcție de concluziile la care s-a ajuns.

- ✓ Elevii fiecărei grupe s-au întâlnit periodic (săptămânal, bilunar) după un program ales și au avut un conducător de proiect, ales democratic, care a coordonat întreaga activitate a grupei
- ✓ După realizarea lucrărilor (în treptele mai sus amintite) acestea au fost prezentate în ora a II-a rezervată studierii lecturii “George Enescu și Ștefan Luchian” – ca metodă didactică de învățare

Pentru că au fost câte două grupe pentru fiecare tip de proiect lectura a fost urmată de o amplă dezbateră în ora a III-a a studierii textului, programată din rațiuni evidente.

- **Evaluarea și aprecierea** – au fost realizate atât de fiecare grupă sub formă de interpretare critică și autocritică a rezultatelor și apoi de către învățător pe categorii de sarcini, cu argumente.

Interdisciplinaritatea s-a materializat în audierea la ora de educație muzicală a “Rapsodiei I” – comentată apoi de acel segment al clasei care a avut aceste sarcini în timpul realizării proiectului, iar la ora de educație plastică elevii au pictat inspirându-se din lucrările lui Ștefan Luchian.

➤ **Concluzii:**

Deși este o metodă relativ nouă de învățare și organizare a muncii didactice, PROIECTUL a fost primit cu mult entuziasm de către școlari. Aceștia au dovedit mai multă perseverență în realizarea sarcinilor, s-au implicat în activitatea grupei, simțindu-se fiecare folositor și responsabil pentru rezultatul final al cercetării.

Spiritul de competiție iscat între fiecare dintre cele două grupe care au ales aceeași temă, i-a făcut să lucreze conștiincios, ordonat, meticulos.

Consultând multe materiale de informare elevii au acumulat numeroase cunoștințe despre cei doi creatori, cu mult mai multe decât le-ar fi oferit textul din manual studiat ca atare. Fiind necesar să-și facă notițe, schițe, însemnări, au parcurs cu multă atenție informațiile și-au exersat capacitatea de sintetizare a acestora, au conștientizat necesitatea studiului organizat și au aflat roadele unei asemenea forme de învățare.

Bineînțeles că uneori au întâmpinat greutăți în rezolvarea unor sarcini, dar datorită intervenției și îndrumării învățătorului le-au depășit. Prin audierea și vizionarea unor creații artistice cu valoare

incontestabilă, copiii au învățat să aprecieze arta, să guste Frumosul. În final metoda s-a dovedit viabilă, a fost bine primită de copii, a dat culoare și aer proaspăt procesului instructiv-educativ care uneori are tendința de a fi monoton.

ANEXA 2

Modalități de sesizare și diferențiere a imaginilor vizuale, auditive și de mișcare din textul “Primăvara” de George Coșbuc (clasa a III-a)

ORA I: Temă diferențiată pentru acasă

Grupa 1	Transcrie textul pe caiet, scriind cu verde cuvintele care denumesc culori. Ex: verde, albi, galbeni,....
Grupa 2	Transcrie textul pe caiet, scriind cu galben cuvintele care se referă la auz. Ex: fluieră, zumzetul,....
Grupa 3	Transcrie textul pe caiete, scriind cu roșu cuvintele care redau elemente în mișcare. Ex: batem, se joacă, ară,...

ORA II:

a) Exerciții – joc:

Gr. 1 Alătură cuvintele scrise colorat câte două substantive și formează versuri mici.

Ex. Verde pom – verde grădină

Albi cocori – alba lumină

Gr. 2 Alcătuieste ghicitori cu 2 dintre cuvintele scrise colorat la temă.

Ex. Fluieră atunci când vine

Iute, iute, tot pe șine.

Gr. 3 Formează versuri, alăturând 2-3 cuvinte, scrise colorat la temă, pentru a descrie un joc de copii.

Ex. Batem palmele – amândouă

Cui se joacă, nu îi plouă.

b) Exerciții de descoperire:

Citește textul scris la temă fără cuvintele scrise colorat. Ce observi? Pune în locul lor altele cu același înțeles.

c) Sesizarea paletii cromatice ca element care definește tonul general al lecturii.

Verde	Senzații de:
Galben (fluturi)	- lumina
Alb (mărțișoare)	- căldură blândă
Roșu (ouă roșii)	- armonie, pace
	- speranță, renaștere

d) Asociați cuvintelor însușirile specificate în lecție.

Jocul rimelor

Învățătorul spune un vers, fiecare elev răspunde în scris cu un vers-ecou:

- Înverzește toată țara

(Ex. Iarăși vine primăvara)

- Mărțișoare, muguri, miei

(Flori frumoase câte vrei

- Zumzet, viață și mișcare

(Ex. Plugarii încep să are), etc.

Aspecte ale analizei textului “Bunica” de Șt.O. Iosif

a) Exerciții de vocabular:

1. Găsiți cuvinte pe lângă care ar putea sta însușirile:

nins: -

fragedă: -

-

-

-

-

mici și calzi: -

trecută: -

firavă: -

-

-

-

-

-

-

2. Găsiți noi sensuri cuvintelor: “caută”, “dulce”, “negru”.

Exemple: Caută o carte./Îl caută din ochi./Se caută de sănătate./Caută să afle adevărul./Îi caută nod în papură./Îi caută în coarne./El n-are ce căuta!

b) Joc: “Trenul cuvintelor”

O propoziție simplă se îmbogățește cu cât mai multe cuvinte posibile:

Bunica torcea.

Bunica torcea mereu.

Gânditoare, bunica torcea mereu.

Gânditoare și senină, bunica torcea mereu.

Gânditoare și senină ca o icoană, bunica torcea mereu.